

کتاب‌شناسی فارسی حفاظت و مرمت میراث سنگی

مهدی رازانی
دانشگاه هنر اصفهان

ایران سرزمینی نیمه‌کوهستانی است و انواع مختلف سنگ در آن به فراوانی یافت می‌شود. این سرزمین شاهد دوره‌های شکوهمند معماری کاملاً سنگی در ادوار مختلف بوده است، اما به‌علت گرم و خشک بودن بسیاری از مناطقش به تدریج این نوع معماری کاربرد خود را از دست داده و به‌جای آن، استفاده از معماری ترکیبی خشتی-سنگی و خشتی-آجری رایج گردیده است. با این وجود، سنگ در موارد مختلف و در قالب آثار، اشیاء و تزئینات معماری همچنان کارآیی خود را حفظ کرده است (پیرنیا، ۱۳۸۱، ۳۲).

جایگاه میراث و یادمان‌های سنگی و اهمیت تعمیر و حفاظت از آن‌ها، باعث گردیده تعمیر و نگهداری سنتی سنگ از قدمتی چند هزار ساله در ایران برخوردار باشد. شواهد موجود نشان می‌دهند که این امر، حداقل تاریخی ۲۵۰۰ ساله داشته و تداوم خود را تا عصر حاضر حفظ کرده است، از جمله شاخص‌ترین این تعمیرات سنتی می‌توان به تعمیرات آثار سنگی طی دوران شکوهمند هخامنشی در تخت جمشید، پاسارگاد (عودباشی، ۱۳۸۴؛ ایلیا، ۱۳۵۱) و نیز نقش برجسته‌ی بیستون در کرمانشاه اشاره نمود (مهدی‌آبادی، ۱۳۸۵).

اما براساس تعاریف امروزی حفاظت و مرمت آثار تاریخی فرهنگی، برای نخستین بار در ایران اقدامات صورت گرفته در حوزه حفاظت سنگ به قرارداد ۱۳۱۰ ه.ش موسسه شرق‌شناسی دانشگاه شیکاگو مبنی بر کاوش و مرمت تخت جمشید برمی‌گردد (مجد، ۱۳۸۶)، این قرارداد، گروه کاوش محوطه تخت جمشید را موظف می‌کرد در کنار عملیات حفاری، اقدامات مرمتی نیز روی مصالح و از جمله بقایای سنگی، با هدف بازیابی شکل نخستین معماری اولیه بپردازند. در این دوره و حتی تا حدود سی سال بعد، کلیه اقدامات حفاظت از سنگ‌های تاریخی به بازسازی بخش‌های مفقود به-وسیله ملات ماسه-سیمان و استفاده از میله‌های فولادی برای وصلی قطعات شکسته منحصر می‌شد (شیخ‌السلام، ۱۳۸۷؛ مهدی‌نژاد، ۱۳۷۴، هراتی، ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ و ۱۳۸۷) که عمده آن را نیز متخصصین خارجی انجام می‌دادند. در این بین برخی اقدامات تعمیری توسط ارتشیان علاقه‌مند به حوزه‌ی میراث فرهنگی ثبت شده است که از آن جمله می‌توان برپاسازی مجسمه شاپور ساسانی در غار شاپور کازرون (ش. ۱۳۳۶ ه.ش) اشاره کرد.

با وجود دغدغه ایجاد شده نسبت به حفاظت علمی‌تر از میراث سنگی کشور، گروه ایتالیایی ایزمئو در سال ۱۳۴۳ ه.ش کار خود را در مجموعه تخت جمشید و پاسارگاد آغاز کردند و تا سال ۱۳۵۷ ه.ش ادامه دادند این گروه مرمتی هرچند به تربیت برخی نیروهای متخصص در زمینه‌های مختلف و از جمله مرمت سنگ پرداختند، اما مبحث مرمت سنگ در ایران و تخت جمشید را به یک اقدام وارداتی تبدیل نمودند (رازانی، ۱۳۸۹). متأسفانه تا آن زمان در ایران، آنچنان که باید مهارت‌ها و تجربه‌هایی لازم در این حوزه وجود نداشت و حتی هیچ منبع آموزشی یا مطالعات موردی و گزارش اقدامات اجرایی تألیف نشده بود. تقریباً هم‌زمان با تأسیس سازمان حفاظت از آثار باستانی (

۱۳۴۴ ه.ش)، نخستین نوشته‌ها به زبان فارسی در ارتباط با حفاظت و مرمت سنگ در قالب چند مقاله‌ی کوتاه و مختصر در مجله‌ی هنر و مردم توسط دکتر جاوید فیوضات ترجمه شده و به چاپ رسید (در خلال سال‌های ۱۳۴۴ تا ۱۳۴۹ ه.ش) (فیوضات، ۱۳۸۲).

در همین دوران (۱۳۴۵-۱۳۵۷ ه.ش) کارهای مهمی در زمینه مرمت سنگ توسط متخصصین ایرانی که عموماً باستان-شناس بودند صورت پذیرفت همانند: عملیات بازسازی و مرمت معبد آناهیتا بیشاپور طی سال‌های ۱۳۴۷ الی ۱۳۵۰ ه.ش، تعمیرات میل اژدها در نورآباد ممسنی در استان فارس توسط علی‌اکبر سرفراز (معصومی ۱۳۸۲) و همچنین معبد آناهیتا در کنگاور و تاق‌گرا در سرپل ذهاب (۱۳۵۲-۱۳۵۵ ه.ش) توسط سیف‌الله کامبخش فرد انجام گرفت (کامبخش فرد، ۱۳۵۵). بعد از انقلاب با شکل‌گیری ساختارهای علمی و آموزشی دانشگاهی در حوزه حفاظت و مرمت، برخی از فعالیت‌های دانشگاهی و به‌خصوص پایان‌نامه‌های دانشجویی به سمت و سوی حفاظت از میراث سنگی گرایش یافت و تا به امروز نیز مهم‌ترین کارهای تحقیقاتی در زمینه مرمت سنگ طی همین پایان‌نامه‌های دانشجویی انجام می‌شود. در ادامه با تأسیس میراث فرهنگی کشور در سال ۱۳۶۴ ه.ش (حجت، ۱۳۷۶) و به تبع آن ارگانی که در انتها نامش پژوهشکده‌ی مرمت شد، اقدامات به‌صورت جدی‌تری پیگیری گردید و پایگاه‌های اختصاصی سازمان میراث فرهنگی در محوطه‌های میراث جهانی نیز اقدامات عملی بسیاری را طی چند دهه‌ی اخیر توسط متخصصین فارغ‌التحصیل دانشگاهی در حوزه‌ی مرمت و استادکاران باتجربه به انجام رسانیده‌اند. برخی نکات مهم در حوزه‌ی حفاظت و مرمت سنگ که در سیر مطالعات حفاظت و مرمت سنگ در ایران قابل طرح است، در ادامه بیان شده:

اغلب پژوهش‌های صورت گرفته، در زمینه‌ی اشیاء منقول سنگی بوده و کمتر در رابطه با سازه‌ها و ابنیه سنگی انجام شده است که این امر نیاز جدی به ورود دانشجویان و متخصصین مرمت بنا و سازه‌های تاریخی و گسترش مطالعات در حوزه‌های ابنیه و میراث سنگی را طلب می‌کند؛ این در حالی است که متخصصین دیگر علوم در دانشکده‌های فنی و مهندسی به فعالیت‌های ارزشمندی پرداخته‌اند که متأسفانه ارتباط آن‌ها با این حوزه بسیار کم‌رنگ است.

برخی محققان در رشته‌ها و تخصص‌های دیگر وارد حوزه‌ی مرمت میراث فرهنگی شده‌اند که از جمله می‌توان به زمین‌شناسان، بیولوژیست‌ها، معدن‌کاران، کانی‌شناسان، متخصصین علم مواد و شیمی‌دان‌ها اشاره نمود. این امر نویدبخش علمی‌تر شدن مطالعات کلی حوزه‌ی مرمت و به‌صورت اختصاصی گرایش حفاظت سنگ است.

در ایران به برگزاری دوره‌های آموزشی حفاظت و مرمت سنگ بسیار بی‌توجهی شده و تنها یک دوره‌ی بین‌المللی توسط مرکز تحقیقات حفاظت و مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری با همراهی سازمان یونسکو در سال ۱۳۷۶ ه.ش برگزار شده است. لازم به ذکر است تا سال ۱۳۸۹ ه.ش که کارگاه حفاظت و مرمت سنگ به‌صورت مستقل در دانشگاه هنر اسلامی تبریز راه‌اندازی شد، این مبحث در کارگاه‌های تخصصی دوره‌های آموزشی دانشگاهی تدریس نمی‌شده است.

با بررسی کلی منابع فارسی حفاظت و مرمت سنگ می‌توان گفت هرچند حجم اطلاعات افزایش یافته است، اما متأسفانه محتوای آن‌ها آن‌گونه که باید تغییر نکرده و جز برخی موارد انگشت‌شمار دستاورد نوینی حاصل نشده است. در بهترین حالت، ترجمه‌ی تألیفات از دیگر زبان‌ها انجام شده است. گرچه لزوم برگردان برخی منابع اصیل و دست اول برای عدم دوباره‌کاری در فضای کنونی الزامی است، اما نباید از اهمیت تحقیقاتی که براساس مشکلات بومی و برای رفع آن‌ها انجام می‌گیرد، غافل شد.

نکته‌ی دیگر این است که پژوهش‌های انجام شده در حد بررسی و ارائه‌ی طرح باقی مانده‌اند و کمتر پژوهشی به اقدام عملی حفاظت و مرمت ختم شده است. علاوه بر این، تا به امروز تمرکز اصلی مطالعات حفاظت و مرمت سنگ در

کشور بیشتر بر شناخت فنی استوار بوده تا ارائه‌ی راهکار درمانی برای مشکلات موجود که این خود ضعف بزرگی بوده و لازم است این تحقیقات در عمل نیز ارزیابی شوند.

به‌تازگی برخی سایت‌ها، مقالات و مجلات قدیمی و جدید را بارگذاری کرده و در دسترس علاقه‌مندان قرار داده‌اند. همچنین حجم بالایی از پایان‌نامه‌هایی که بعد از سال ۱۳۸۷.۵.ش به انجام رسیده، در پایگاه ایران‌داک (www.irandoc.ir) موجود است، اما همچنان فضای مجازی از لحاظ منابع فارسی در ارتباط با حفاظت و مرمت سنگ بسیار ضعیف است.

با وجود جامعه‌ی کوچک متخصصین این حوزه در منابع فارسی با بی‌اخلاقی انتشاراتی مواجهیم، به‌نحوی که برخی از نوشته‌ها و مقالات با عناوین یکسان و حتی هم‌سان و بدون تغییر در محتوا در چند محل مختلف به چاپ رسیده‌اند. در عرصه‌ی مطالعات بیولوژیک و آفات زیستی میراث سنگی کشور تحقیقات چندانی صورت نگرفته است و مطالعات کنونی نیز بسیار پراکنده بوده و نیاز به افزایش مطالعات تخصصی در این زمینه ضرورتاً وجود دارد.

معضل گرافیتی (دیوارنویسی) در رابطه با میراث سنگی رو به افزایش است و ابزاری مانند لیزر علی‌رغم کاربرد گسترده در مرمت آثار، همچنان در ایران مهجور بوده و آنچنان که باید مورد مطالعه و آزمون قرار نگرفته است.

برخی بناها و میراث سنگی کشور، مستندنگاری دقیق و اسکن لیزری شده‌اند که از آن جمله می‌توان به سایت‌هایی چون تخت جمشید، طاق بستان و بیستون اشاره نمود. مطالعاتی نیز در حوزه‌ی نانو تکنولوژی و پوشش‌های آبگریز در سطح دانشگاهی و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد انجام شده و یا در حال انجام است.

هنر سنگ‌تراشی رو به فراموشی است و کاربرد سنگ در مصالح معماری، امروزه بیشتر به سنگ‌نما و تزئین در ساختمان‌ها تبدیل شده است. با وجود این که طی سه دهه‌ی اخیر با تولید چند برابری سنگ و صادرات آن مواجه بوده‌-ایم، لیکن تولیدات هنری سنگ نزول کرده و در حال فراموشی است.

بسیاری از اقدامات مرمتی انجام شده طی چند دهه‌ی اخیر به‌صورت صحیح و دقیق مستندنگاری نشده‌اند و اطلاعات چندانی از روش‌های مرمت و مواد مورد استفاده در دسترس نیست. همچنین علی‌رغم شناسایی هنرهای صخره‌ای و نقش‌کنده‌های متعدد در گوشه و کنار ایران، هیچ‌گونه متولی حفاظت و نگهداری یا مطالعات روشمند برای حفاظت از آن‌ها در نظر گرفته نشده و حتی فرآیند ثبت و ضبط آن‌ها با مشکل مواجه است.

مبحث موزه‌های سنگ در طی چند سال اخیر رویکردی جدید در موزه‌های برون‌محوطه‌ای بوده است. موزه‌ها و مجموعه‌های تاریخی بسیاری در کشور از فضاهای باز بیرونی‌شان برای به نمایش در آوردن آثار سنگی استفاده می‌کنند که متأسفانه در هیچ‌کدام از این موارد حداقل شرایط ابتدایی موزه‌داری رعایت نمی‌شود و درواقع این‌گونه آثار و اشیاء سنگی رها شده و بیشتر تخریب می‌شوند.

مطالعات اخیر پاسخگوی تنوع میراث سنگی کشور نیست و در مناطق و قابلیت‌های گوناگون، نیاز به بررسی‌های عمیق علمی و تجویز نسخه‌های داخلی با توجه به شرایط زیست‌محیطی بومی وجود دارد. در رابطه با برخی موضوعات نیاز به مطالعات بسیاری وجود دارد و هنوز آن‌طور که باید بدین عرصه‌ها وارد نشده‌ایم؛ از جمله مبحث سنگ‌های پلی-کروم و حفاظت از صخره‌نگاری‌ها، شناسایی و حفاظت از معادن تاریخی، سنگ‌های جایگزین در ابنیه تاریخی سنگی و... به‌علاوه در دیگر موضوعات نیاز به عمق‌بخشی مطالعات و ارزیابی مرمت‌های قبلی به‌شدت احساس می‌شود.

گفتنی است از ذکر منابعی که به مطالعات حفاظت و مرمت نپرداخته و تنها به معرفی آثار سنگی اقدام کرده‌اند، اجتناب شده است. همچنین منابع ذیل تنها منابع موجود در زبان فارسی هستند و نه منابعی که مربوط به آثار ایران بوده به زبان‌های دیگر نشر شده‌اند.

کتاب ها

استانبولو، تی و جی آر ج وان اسپرن دی بوئر، ۱۳۷۴، اضمحلال و حفاظت مواد ساختمانی متخلخل در بناهای سنگی، ترجمه: شهلا ذبیحی، اصفهان انتشارات مولانا [نسخه اصلی ۱۹۷۶].

آموروسو، ج. ج، فاسینا، ۱۳۷۰، فرسودگی سنگ و حفاظت از آن؛ آلودگی جوی، تمیز کردن، استحکامبخشی و حفاظت، مترجم: رسول وطن دوست، تهران: میراث فرهنگی [نسخه اصلی ۱۹۸۳].

بخشعلی بختیاری، سعید و جمشید روح شهباز، زهرا درودیانی، ۱۳۸۴، تعیین کیفیت تعدادی از سنگ‌های ساختمانی ایران، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.

بخشعلی بختیاری، سعید، میرزایی، سعید، علیوچه، حسین، ۱۳۸۳، راهنمای انتخاب سنگ ساختمانی، تهران: مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، چاپ چهارم.

ورگس بلمین، ورونیک [سر ویراستار]، ۱۳۹۰، ایکوموس کمیته علمی بین‌المللی سنگ. فرهنگ مصور الگوهای تخریب سنگ، مترجمین: غلامرضا وطنخواه، مهدی رازانی، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی [نسخه اصلی ۲۰۰۸].

حلمی، فریده، ۱۳۸۵، واژه‌نامه تخصصی سنگ‌ها، تهران: امیرکبیر، چاپ اول.

زارع، ناظم، ۱۳۸۸، تخت جمشید: راهنمای بازدید حفاظت و مرمت سنتی سنگ‌ها، مرودشت، فاتحان راه دانش.

یلدیز، آن بریت، ۱۳۵۱، بررسی و مرمت در تخت جمشید و دیگر اماکن باستانی فارس - افسر، کرامت الله تهران: سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران.

شیروانی، مریم، ۱۳۸۷، آسیب شناسی و حفاظت از سنگ‌های تاریخی ناشر: تخت جمشید، نوبت چاپ: اول

فهیمی فر، احمد و حامد سروش، ۱۳۸۰، آزمایش‌های مکانیک سنگ، مبانی نظری و استانداردها، تهران: شرکت سهامی آزمایشگاه فنی مکانیک خاک تهران. چاپ اول.

کسیانی اول، جمال، ۱۳۸۴، اطلس معادن سنگ‌های تزئینی و نمای ایران معادن و ذخائر معدنی، تهران: گستره.

میرزایی علویجه، حسین، سعید بخشعلی بختیاری، جمشید روح شهباز، ۱۳۸۴، راهنمای انتخاب سنگ ساختمانی، سنگ-های ساختمانی، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.

فصل از کتاب

پلندرلیت، هرولد جیمز. و ا.ای. ورنر، ۱۳۷۶، حفاظت، نگهداری و مرمت آثار هنری و تاریخی: درمان، مرمت و بازسازی، ترجمه‌ی رسول وطن دوست، دانشگاه هنر، تهران. صص ۳۶۷-۴۰۸. تجدید چاپ (۱۳۸۲ و ۱۳۹۱). [نسخه‌ی اصلی ۱۹۷۱].

رهبر، شهرام، ۱۳۸۴، دوره‌های تعمیراتی و مرمتی تخت جمشید، شیراز: بنیاد پژوهشی پارسه، پاسارگاد.

ری درر، ژوزف، ۱۳۷۶، روش‌های جدید مرمت و نگهداری اموال فرهنگی، مترجمان: ابوالفضل سمنانی، حمید فرهمند بروجنی، تهران: دانشگاه هنر، چاپ اول.

فلامکی، منصور، ۱۳۸۷، تکنولوژی مرمت معماری: تهران: فضا.

فیوضات، جاوید، ۱۳۸۲، فرهنگ دانستنی‌های علمی و عملی برای محافظت و ترمیم آثار هنری، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ سازمان چاپ و نشر کتاب.

پایان نامه‌ها

اکبری فرد، مریم، ۱۳۸۶، آسیب شناسی، حفاظت و مرمت تعدادی از ظروف مرمین شهرسوخته زابل، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

اکبری فرد، مریم، ۱۳۹۱، بررسی فنی، آسیب شناسی و ارائه‌ی طرح حفاظت کتیبه‌ی معرق سنگ و کاشی خدای خانه مسجد عتیق شیراز پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

اسدیان، فریناز، ۱۳۸۴، مطالعه فنی - آزمایشگاهی و مقایسه برخی از نقش برجسته‌های استان کرمانشاه با برخی از نقش برجسته‌های دامنه زاگرس، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی دانشکده هنر و معماری. گروه مرمت. دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.

افشاری نژاد، حکیمه، ۱۳۹۱، فن شناسی، آسیب شناسی و حفاظت و مرمت دو نمونه ظروف کلریتی متعلق به موزه‌ی جیرفت، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، دانشکده‌ی هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز.

الیاسی، مجید، ۱۳۸۲، بررسی آسیب‌های وارده بر نقش سرستون گاو در آرامگاه داریوش اول در نقش رستم و حفاظت و مرمت آن، پایان نامه کارشناسی مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت دانشگاه هنر اصفهان.

باطنی، مینا، ۱۳۸۲، مواد استحکام بخش در سنگ‌های آهکی، پایان نامه کارشناسی ارشد: مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت دانشگاه هنر اصفهان

بذلجو، محمدرضا، ۱۳۸۲، پژوهشی در حفاظت و مرمت آثار منحصر بفرد محوطه میراث جهانی تخت جمشید (تحلیل روش میله گذاری و کاربرد پیچ سنگ) در مرمت آثار سنگی، پایان نامه کارشناسی ارشد: مرمت بناها و بافت‌های تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت. دانشگاه هنر اصفهان.

بخشایی، هومن، ۱۳۹۰، بررسی عوامل مخرب محیطی در روند فرسایش سنگ برجسته ساسانی در خان تختی و ارائه طرح حفاظتی، پایان نامه کارشناسی ارشد، مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی، پردیس باغ ملی، دانشگاه هنر تهران.

بصیری، سمیه، ۱۳۸۶، ارایه طرح حفظ و مرمت حوض مروارید عمارت هشت بهشت اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

پور خسروانی، سمیه، ۱۳۸۸ حفاظت و مرمت ازاره‌های حجاری شده قاجاری مربوط به عمارت تخریب شده کاخ خورشید شیراز (موجود در محوطه باز موزه پارس)؛ پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

پور مقدم، امیر رضا، ۱۳۸۱، معرفی روش‌های پاکسازی گل سنگ‌ها (پاسارگاد)، پایان نامه کارشناسی مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

حمیدی کچوری، ساغر، ۱۳۷۱، بررسی و مطالعه سنگ‌های تاریخی تخت فولاد و حفاظت و مرمت آرامگاه استاد فولاد حلوائی (بابا فولاد)، پایان نامه کارشناسی آثار تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

خسروی علیا، محمد مهدی، ۱۳۸۶، پاکسازی گل‌سنگ‌ها و پژوهشی بر پرکننده‌های ترک در پنجره (درگاهک) جنوب غربی کاخ تچر، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

خضری، زهره، ۱۳۸۸، مصالح شناسی مرمت آناستیلوزی با نگاه ویژه به محوطه میراث جهانی پاسارگاد، پایان نامه کارشناسی ارشد، مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی، پردیس باغ ملی، دانشگاه هنر تهران.

خوشدلی، حمید رضا، ۱۳۶۸، اشیاء سنگی در مرمت، پایان نامه کارشناسی آثار تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

خواجه پور، افسون، ۱۳۸۸، بررسی فرآیند تخریب سنگ‌های آهکی در آرامگاه کورش، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، پردیس باغ ملی، دانشگاه هنر تهران.

رازانی، مهدی، ۱۳۸۸، بررسی های آرکئومتریک سنگ‌های سیاه تمدن جیرفت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

رضوی، مژگان، ۱۳۸۷، حفاظت و مرمت دو قطعه سنگ مربوط به دوره قاجار متعلق به مجموعه تاریخی تخت فولاد اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی، گروه مرمت آثار تاریخی و فرهنگی دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

رهی، اکبر، ۱۳۸۸، حفاظت و مرمت سنگ نوشته متعلق به تکیه مادر شاهزاده در اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

زمانی، نرجس، ۱۳۸۸، نگاهی نوین به حفاظت شیر سنگی در محوطه قبرستان‌های تاریخی استان چهارمحال و بختیاری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد: مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

زمانیان، مجید، ۱۳۸۸، مقایسه کاربرد دیسپرسیون نانو ذرات هیدروکسید کلسیم در الکل با روش شیر آهک در استحکام بخشی آثار سنگ آهکی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد: مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

ساری‌خانی، زهره، ۱۳۸۸، بررسی عوامل مؤثر در پالایش سطوح سنگی محوطه پاسارگاد با نگاه ویژه به هوازگی فیزیکی و نقش آن در فرسایش، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، پردیس باغ ملی، دانشگاه هنر تهران.

سنگ‌تراش، قدسیه، ۱۳۸۶، حفاظت و مرمت سه نمونه سفال خاکستری محوطه باستانی اسپیدژ، پایان‌نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

شیخ‌السلام، رضا، ۱۳۸۲، حفاظت و مرمت سرستون گاو دروازه ناتمام تخت جمشید، پایان‌نامه کارشناسی مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

شیخ‌الاسلام، رضا، ۱۳۸۷، بررسی و امکان‌سنجی استفاده از سیمان‌های بهینه شده با میکرو سیلیس در مرمت آثار سنگی مجموعه جهانی پارسه - پاسارگاد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

شیرانی، مریم، ۱۳۸۷، آسیب‌شناسی سنگ‌های سیاه مجموعه پاسارگاد و پیشنهاد راه حل حفاظتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

طاهری کریمی، آزاده، ۱۳۸۲، آسیب‌شناسی، فن‌شناسی و مرمت‌آزاره‌های سنگی مسجد سپهسالار تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، پردیس باغ ملی، دانشگاه هنر تهران.

طاهریان، بهرام، ۱۳۷۱، مرمت و حفاظت سنگ‌های آهکی، مرمت یک سنگاب، پایان‌نامه کارشناسی آثار تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

عباسیان، حمیده، ۱۳۸۹، حفاظت و مرمت شیر سنگی منقوش به عنوان سنگ قبر، پایان‌نامه کارشناسی آثار تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

عبداللهی، پرینا، ۱۳۸۶، آسیب‌شناسی، فن‌شناسی و ارائه طرح حفاظتی سنگ‌نگاره انسان بالدار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی دانشکده هنر و معماری. گروه مرمت. دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.

عطاری، مهشید، ۱۳۸۸، بررسی استحکام بخشی و حفاظت از سنگ آهک سیاه در محوطه میراث جهانی پاسارگاد با استفاده از پلیمرها، امکان سنجی استفاده از نانو ذرات، پایان نامه کارشناسی ارشد، مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، پردیس باغ ملی، دانشگاه هنر تهران.

عطایی، رضا، ۱۳۷۵، بررسی مرمت آناسیلوز در تخت جمشید و مرمت سرستون گاو از کاخ صد ستون، پایان نامه کارشناسی مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت دانشگاه هنر اصفهان.

علیزاده مبارکه، آزاده، ۱۳۸۹، بررسی حفاظت و مرمت شیر سنگی منقوش متعلق به موزه مردم شناسی شهر چمگردان، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

عیسی زهی، سیروس، ۱۳۷۴، مطالعه تاریخی حفاظتی مرمتی نقوش حکاکی شده به دیواره های غار کرفتو(سقز)، پایان نامه کارشناسی مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

فرج زاده، سرو، ۱۳۹۰، فن شناسی، آسیب شناسی و ارائه طرح حفظ و مرمت نقش برجسته رنگ آمیزی شده قاجاری در طاق بستان، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

فرد معصومی، علیرضا، ۱۳۸۵، نقش کاربردی و تزئینی ازاره در معماری ایران (مطالعه موردی آسیب شناسی و روش درمان ازاره های بنای گنبد سلطانی، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی دانشکده هنر و معماری. گروه مرمت. دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.

فرهنگ دوست، نگینه، ۱۳۸۴، سنگ شناسی فنی و آزمایشگاهی نقش برجسته های پیش از اسلام در استان فارس، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی دانشکده هنر و معماری. گروه مرمت. دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.

فری، خسرو، ۱۳۶۸، علل ضایعات و پوسیدگی در سنگ های قره کلیسا و مرمت بخشی از آن، پایان نامه کارشناسی آثار تاریخی و فرهنگی دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

قنبری، زهرا، ۱۳۸۷، مرمت و پاکسازی و طرح حفاظتی سرستون های بیستون، پایان نامه کارشناسی، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

کردی، مهدی، ۱۳۸۹، بررسی ساختاری و آسیب شناسی سنگ های قرمز کلیسای سنت استپانوس جلفا با ارائه پیشنهاد های حفاظتی، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

کردوانی، لی لی، ۱۳۸۲، استحکام بخشی ساختاری سنگ های آهکی در بنا های تاریخی و بررسی عوامل فرساینده، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

کریمی، امیر، ۱۳۸۸، حفاظت، مرمت و آسیب شناسی ستون های سنگی خورهه محلات (دوره اشکانی)، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

کوشکی، داریوش، ۱۳۹۱، حفظ و مرمت حوض خانه ی صدقیانی تبریز، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، دانشکده ی هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز.

کیانی، یدالله، ۱۳۸۳، تاثیر مخرب نمک های محلول بر روی آثار سنگی محوطه میراث جهانی تخت جمشید، پایان نامه کارشناسی مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی دانشگاه هنر اصفهان.

متقی، محمد کریم، ۱۳۷۱، بررسی کاربرد سنگ، حفاظت و مرمت آن در معماری بنا های دوره صفوی اصفهان، مرمت و نصب و حفاظت بخشی از ازاره های سنگی مسجد امام (شاه) اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

محبی، حمیدرضا، ۱۳۷۲، شناخت و بررسی نقوش و مسائل حفاظتی و مرمتی در طاق بزرگ طاق بستان، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

محمد رشیدی، محمود، ۱۳۷۱، حفاظت و مرمت ظروف سنگی، پایان نامه کارشناسی آثار تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

محمدی، رامین، ۱۳۹۱، حفظ و مرمت سه نمونه از ظروف مرمری یافت شده در کاوش‌های باستان‌شناسی حوزه‌ی تمدنی هلیل رود (جیرفت)، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، دانشکده‌ی هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز.

محمدی، علمدار، ۱۳۷۶، مطالعه حفاظتی و مرمت شیر سنگی، پایان نامه کارشناسی مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

محمودی، مجتبی، ۱۳۸۸، حفاظت و مرمت یک شیر سنگی منقوش متعلق به موزه مردم شناسی شهر چمگردان، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

منتظری، حسین، ۱۳۸۸، حفاظت و مرمت سنگ قبر خواجه شمس الدین در لارستان، پایان نامه کارشناسی، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

مهدی آبادی، مریم، ۱۳۸۲، بررسی اثرات تخریبی آلاینده‌ها بر آثار صخره‌ای بیستون و طاق بستان، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

مهدی آبادی، ملیحه، ۱۳۷۲، بررسی و شناخت آسیب‌های کتیبه داریوش در بیستون، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

مهدی آبادی، ملیحه، ۱۳۷۶، آسیب شناسی عمده‌ترین نقش برجسته‌های کرمانشاه و پیشنهاد راه‌حل‌های حفاظتی، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

مهدی نژاد، جمال‌الدین، ۱۳۷۴، آسیب شناسی سنگ‌های تخت جمشید و ارائه طرح مرمتی بر اساس ترکیبات جدید ملات سیمان آمیخته پوزولان و آهک، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی دانشگاه هنر اصفهان.

موسوی اصل، سوده، ۱۳۸۹، حفظ و مرمت و بخشی از نقاشی‌های روی سنگ ازاره‌ای ایوان آیینی کاخ چهلستون، پایان نامه کارشناسی مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

میرزایی، مجید، ۱۳۸۴، حفاظت و مرمت بخشی از ازاره‌های سنگی مدرسه قدسیه، پایان نامه کارشناسی مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

ناصری پورتلکو، رضا، ۱۳۸۸، مرمت سه ظرف سنگ صابون متعلق به تمدن حوزه هلیل رود، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

ناصری پورتلکو، رضا، ۱۳۸۸، مرمت سه ظرف سنگ صابون متعلق به تمدن حوزه هلیل رود، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

نامداری، احسان، ۱۳۸۶، حفاظت و مرمت دو عدد هاون سنگی ساسانی (بیشاپور)، پایان نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

نعمتی موردراز، امین، ۱۳۸۷، امکان سنجی کاربرد کامپوزیت‌های پلیمری در مرمت بناهای سنگی مطالعه‌ی موردی مسجد مورک دهدشت، پایان نامه کارشناسی ارشد: مرمت بناها و بافت‌های تاریخی و فرهنگی دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

نعمتی موردراز، پیمان، ۱۳۸۸، پاکسازی بخشی از نقش برجسته‌های ایلمایی تخته سنگ ش. دوی تنگ سروک، پایان‌نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

نیازی، فتح الله، ۱۳۸۳، آسیب شناسی و بررسی راه‌حل‌های حفاظتی و مرمت پیکره سنگی هرکول در بیستون، پایان‌نامه کارشناسی مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

هراتیان اردستانی، ناهید، ۱۳۸۲، مطالعه، شناخت و بهینه سازی ملات ماسه سیمان در مرمت‌های آثار سنگی تخت جمشید - مرمت یک قطعه از سنگ تاج طاقچه کاخ صد ستون پایان‌نامه کارشناسی مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

هراتیان اردستانی، ناهید، ۱۳۸۴، بررسی تاثیرات مخرب ملات ماسه و سیمان در مرمت آثار سنگی محوطه میراث جهانی تخت جمشید، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

یاوری، فاطمه، ۱۳۹۰، حفاظت و مرمت سه عدد ظرف سنگ کلریتی مربوط به تمدن هلیل رود جیرفت، پایان‌نامه کارشناسی مرمت آثار تاریخی، گروه مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه زابل.

مقاله‌ها

آل یاسین، مرتضی و حقدین، آذر دخت، ۱۳۷۰، اثرهای باران‌های اسیدی روی بناهای سنگی تاریخی، فصلنامه سنگ-های تزئینی ایران، انتشارات وزارت معادن و فلزات، سال اول، ش. ۱، بهار ۱۳۷۰.

امامی، سید محمد امین، ۱۳۷۶، ارتباط بررسی‌های زمین‌شناسی با آسیب‌شناسی مصالح و محوطه‌های تاریخی، مجموعه مقالات نخستین همایش حفاظت و مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری ۴ تا ۸ اسفند ۱۳۷۵، به کوشش: رسول وطندوست ناشر: دانشگاه هنر، پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی، ۴۵۵-۴۶۵.

امان‌اللهی، حمید، ۱۳۸۴، مطالعه تنوع سنگ‌های به کار رفته در تختگاه تخت جمشید (بر اساس مطالعات باستان‌شناختی و نتایج سنگ‌شناسی، دو فصلنامه پژوهش‌های باستان‌شناسی و مطالعات میان رشته‌ای سال دوم، ش. ۲، پاییز و زمستان. ۶۶-۸۰.

امین شیرازی‌نژاد، شهرزاد، ۱۳۷۸، بررسی کاربرد پوشش حفاظتی پلکان شرقی کاخ آپادانا-تخت جمشید، چهارمین همایش حفاظت و مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری ۷-۱۰ اسفند ماه ۱۳۷۸، مجموعه مقالات سومین و چهارمین همایش بین‌المللی سالانه حفاظت و مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری، به کوشش: رسول وطندوست، تهران: پژوهشکده مرمت اشیا تاریخی و تزئینات معماری و سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری کشور.

بذلجو، محمدرضا، ۱۳۸۳، در آمدی بر طراحی سیستم‌های نگهدارنده و تقویت کننده سنگ در تخت جمشید، پارسه (کارنامه بنیاد پژوهشی پارسه، پاسارگاد) سال اول، ش. ۱، زمستان.

بسیکتین، گویدو، ۱۳۶۴، دخالت‌های حفاظتی بر روی الواح سنگی، ترجمه مریم کیانی، مجله اثر، ش. ۱۰ و ۱۱، بهمن ماه ۲۰۵-۲۰۸.

بصیری، سمیه، ۱۳۸۷، مجسمه داوود اثر میکال آنز، بررسی روند تخریب، مرمت و انجام آزمایشات، دو فصلنامه مرمت و پژوهش، سال ۲، ش. ۴، بهار و تابستان. ۱۸۷-۱۹۲.

بصیری، سمیه، بهنام پدram، ۱۳۸۸، مواد پرکننده و شیوه‌های پر کردن قسمت‌های کمبود در مرمت آثار سنگی، دو فصل نامه تخصصی مرمت اشیاء فرهنگی و بناهای تاریخی، ش. ۴، س. ۷، پاییز و زمستان. ۱۵۱-۱۶۴.

بصیری، سمیه، بهنام پدram. ۱۳۸۸، طرح مرمت حوض مروارید عمارت هشت بهشت اصفهان، دو فصلنامه مرمت و پژوهش، سال سوم، ش. ۶-۴۳-۷۰.

بهرمان، علیرضا، ۱۳۸۵، گزارش مرمت سنگ ازاره‌های مدرسه عالی شهید مطهری، مجموعه مقالات پنجمین همایش حفاظت و مرمت اشیا تاریخی-فرهنگی و تزیینات وابسته به معماری، دبیرخانه دائمی همایش، به کوشش دکتر رسول وطن‌دوست، تهران: رسانه پرداز، پژوهشکده حفاظت و مرمت.

بهرمان، علیرضا، ۱۳۸۴، مطالعات آزمایشگاهی شناخت ویژگی‌های فنی سنگ در آثار صخره‌ای ایران، مجموعه مقالات هفتمین همایش حفاظت و مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی و تزیینات وابسته به معماری ۱۴-۱۶ آذرماه، ۱۳۸۴، به کوشش رسول وطن‌دوست، تهران: پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی.

بهرمان، علیرضا، ۱۳۹۱، مطالعات علمی آزمایشگاهی فرآیند تخریب در نقش برجسته فیروز آباد، مجموعه مقالات هشتمین همایش حفاظت و مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی و تزیینات وابسته به معماری ۱۳-۱۶ آذرماه، ۱۳۸۶، به کوشش رسول وطن‌دوست، تهران: پژوهشکده پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی. صص ۱۱۳-۱۲۶.

حیدری، ابراهیم، ۱۳۶۹، جابجایی و دوباره سازی کلیسای زور زور، میراث فرهنگی، سال اول، ش. ۲، زمستان، ۲۸-۳۳. خضری، زهره، ۱۳۸۷، نظری بر مرمت آناستلوزی و تجارت اجرا آن در بناها و محوطه‌های فرهنگی-تاریخی ایران، دو فصلنامه مرمت و پژوهش، سال چهارم، ش. ۲، بهار و تابستان، ۲۳-۳۲.

خلیلی زنوز، حسن، ۱۳۸۳، کاربرد لیزر در حوزه حفاظت از آثار تاریخی، نشریه اطلاع رسای و کتابداری، پیام بهارستان، آذر، ۶۷-۴۲.۶۲.

رازانی، مهدی، ۱۳۹۰، واژه شناسی حفاظت سنگ، دو فصلنامه مرمت و پژوهش، ش. ۷، سال چهارم، پاییز و زمستان. ۱۷۷-۱۶۵.

رازانی، مهدی و یوسف مجید زاده و سید محمد امین امامی، ۱۳۹۱، بررسی مقدماتی روش ساخت و تزئین سنگ های کلریتی حوزه تمدنی هلیل رود، گردهمایی دوم گنجینه‌های فراموش شده هنر ایران، فرهنگستان هنر آذرماه. تهران: انتشارات فرهنگستان هنر. ۴۸۱-۵۰۰.

راهساز، حسن، ۱۳۷۷، مرمت و بازسازی دروازه شمال شرقی تالار صد ستون، مجموعه مقالات دومین همایش حفاظت و مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی و تزیینات وابسته به معماری ۱۷-۲۲ آبان ۱۳۷۶، به کوشش رسول وطن‌دوست، تهران: پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی. ۲۰-۵۴.

رحیمی، مجدالدین، ۱۳۹۱، بررسی مکانیسم رفتاری آب در آثار و محوطه‌های سنگی و صخره‌ای، مجموعه مقالات هشتمین همایش حفاظت و مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی و تزیینات وابسته به معماری ۱۳-۱۶ آذرماه، ۱۳۸۶، به کوشش رسول وطن‌دوست، تهران: پژوهشکده پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی. ۶۰۱-۶۰۸.

سید آبادی، شبنم، هایدی خمسه و علی اصغر میر فتاح، ۱۳۹۱، نگاه اجمالی بر روش‌های سنتی و نوین ترمیم و به‌سازی سنگ‌های گوهری، مجموعه مقالات نخستین همایش علم مواد و حفاظت آثار فرهنگی، تاریخی، به کوشش عبدالکریم شادمهر و دیگران، تهران: پژوهشگاه مواد و انرژی و پژوهشگاه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری. ۳۷۷-۳۸۹.

شیروانی، مریم، عباس عابد اصفهانی، ۱۳۷۸، آسیب شناسی سنگ‌های سیاه مجموعه پاسارگاد و پیشنهاد راه حل حفاظتی، دو فصلنامه، پژوهش مرمت، سال دوم، ش. چهارم، مهر و تابستان.

صرافی، محمد حسین، امیر یوزباشی، کامران احمدی، محمد علی بهره‌ور. ۱۳۹۱، نقش محلول‌های اسیدی و ذرات محیطی در فرسایش سنگ‌های مرمر مدرسه چهار باغ اصفهان، مجموعه مقالات نخستین همایش علم مواد و

- حفاظت آثار فرهنگی، تاریخی، به کوشش عبدالکریم شادمهر و دیگران، تهران: پژوهشگاه مواد و انرژی و پژوهشگاه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری. ۳۱۱-۳۱۹.
- عبدالهی، پرپسا، وطندوست، رسول، ۱۳۹۰، فن‌شناسی، آسیب‌شناسی و ارائه راهکار حفاظتی سنگ نگاره انسان بالدار، دو فصلنامه مرمت و پژوهش، ش. هفتم، سال چهارم، پاییز و زمستان ۱۳۹۰. ۱۵۰-۱۳۹.
- عمو اعلی، بهروز، ۱۳۷۷، حفاظت و مرمت سنگ قبر کشف شده متعلق به یک امیرزاده از تپه خشتی توس، ۷۳۳. ه. ق، مجموعه مقالات دومین همایش حفاظت و مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی و تزئینات وابسته به معماری، به کوشش: رسول وطندوست، تهران: پژوهشکده مرمت و سازمان میراث فرهنگی کشور.
- عودباشی، امید، ۱۳۸۴، نگاهی به تعمیرات سنگ در دوره هخامنشی بر پایه مبانی نظری مرمت، مجموعه مقالات هفتمین همایش حفاظت و مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی و تزئینات وابسته به معماری ۱۴-۱۶ آذرماه، ۱۳۸۴، به کوشش رسول وطندوست، تهران: پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی.
- فری، خسرو، ۱۳۷۶، طرح مرمت سنگ‌های دیوار آسپیدان شمالی قره کلیسا، مجموعه مقالات نخستین همایش حفاظت و مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری ۴ تا ۸ اسفند ۱۳۷۵، به کوشش رسول وطندوست، ناشر: دانشگاه هنر، پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی، ۴۶۶-۴۷۴.
- فلامکی، محمد منصور، ۱۳۵۴، قره کلیسا از معماری تا مرمت بنای تاریخی، فرهنگ و معماری ایران، سازمان حفاظت از آثار باستانی، فروردین ۱۱-۱۹.
- قبادی، آزاده، بهرمان، علیرضا، طالبیان، محمد حسن، ۱۳۸۷، آسیب‌شناسی نقش برجسته تنگ چوگان در بیشاپور (تاجگذاری شاپور اول از اهورامزدا و پیروانش)، دو فصلنامه مرمت و پژوهش، سال ۲، ش. ۴، بهار و تابستان ۱۳۸۹، ۱۶۱-۱۷۰.
- کامبخش فرد، سیف‌الله، ۱۳۵۵، عملیات مرمت در معبد ناهید کنگاور، فرهنگ و معماری، اثر مجله سازمان حفاظت از آثار باستانی، ش. ۴، تابستان. ۵۱-۷۶.
- کردی، مهدی، عباس عابد اصفهانی، سید محمد امین امامی، ۱۳۸۹، نقش ساختاری سنگ قرمز کیسای سنت استپانوس جلفا در مکانیسم تخریب، دو فصلنامه مرمت و پژوهش ۱۳۸۹، ش. ۸، سال ۴، ۱۰۷-۱۱۵.
- کمال، سورنا، ۱۳۶۳، روش‌های مرمت مجسمه‌ای سنگی، ساپتما تریکا، ترجمه مهرداد وحدتی دانشمند، اداره کل موزه ها تهران، گروه پژوهش و برنامه ریزی، اسفند ۹۰-۲۵.
- لونیودی، م، ۱۳۹۱، اصول و روش مداخله برای مرمت و بازسازی مترجم رضا رشید فر، دو فصلنامه مرمت و پژوهش، ش. ۹، سال پنجم پاییز و زمستان ۱۳۹۱. ۷۳-۷۸.
- لوین، س.ز.، ۱۳۵۵، علل ضایعات و پوسیدگی سنگ‌ها در ابنیه باستانی ایران و چاره جویی آن، فرهنگ و معماری، ش. ۴، تابستان. ۲۴-۵۰.
- لوین، س.ز.، ۱۳۶۱، محافظت از سنگ‌های باستانی و خشت خام در ایران، ترجمه احمد هرمزی، اثر، سال سوم، ش. ۷ و ۸، ۱۱۹-۱۴۰.
- متقی، محمد کریم، ۱۳۷۷، شناخت سنگ در معماری صفوی قاجار اصفهان، سومین همایش حفاظت و مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری ۸-۱۱ آذرماه، ۱۳۷۷، مجموعه مقالات سومین و چهارمین همایش بین‌المللی سالانه حفاظت و مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری، به کوشش: رسول وطندوست، تهران: پژوهشکده مرمت و سازمان میراث فرهنگی کشور.

محبعلی، شهریار، وطن دوست، رسول، ۱۳۷۶، علل شوره زنی سنگ های آهکی در بناهای تاریخی، مجموعه مقالات نخستین همایش مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری. ۴-۸ اسفند ۱۳۷۵، به کوشش رسول وطن دوست، تهران: دانشگاه هنر، پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی. ۴۳۳-۴۵۴.

محبعلی، شهریار، وطن دوست، رسول، ۱۳۷۷، علل شوره زنی سنگ های آهکی در بناهای تاریخی، مجموعه مقالات پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی- فرهنگی، به کوشش رسول وطن دوست، تهران: دانشگاه هنر، پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی. ۱۳۵-۱۵۰.

محمد رشیدی، محمود، ۱۳۷۶، مرمت حصار سنگی بقعه شیخ شهاب الدین اهری، مجموعه مقالات نخستین همایش حفاظت و مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری ۴ تا ۸ اسفند ۱۳۷۵، به کوشش: رسول وطن دوست تهران: دانشگاه هنر، پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی. ۴۲۶-۴۳۲.

محمدی پریسا، گوریوشینا آنا، مارکوات یورگن، کرومباین ولفگانگ، الیزابت، ۱۳۸۹، قارچ های جدا شده از منطقه تخت جمشید، مطالعه ای برای شناسایی عوامل فرسایش زیستی میراث فرهنگی کشور، زیست شناسی ایران ش. ۲۳، (۵). ۶۷۲-۶۷۹.

محمدی، پریسا، کرومباین ولفگانگ، ۱۳۹۰، زیست خوردگی بقایای سنگی باستانی در آثار یادمانی تخت جمشید، ترجمه کامیار عبدی، مجله باستان پژوهی، دوره جدید ش. ۸ و ۹. ۲۵-۲۹.

محمدی، پریسا، ایجاد پناه ساروی، مریم، ۱۳۹۱، مقایسه اثر نانو ذرات اکسید تیتانیم و نقره در کنترل رشد قارچ های جدا شده از سطوح سنگی آثار باستانی کشور، مجموعه مقالات نخستین همایش علم مواد و حفاظت آثار فرهنگی، تاریخی، به کوشش عبدالکریم شادمهر و دیگران، تهران: پژوهشگاه مواد و انرژی و پژوهشگاه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری. ۴۳۹-۴۴۶.

معماریان، حسین، ۱۳۶۶، متلاشی شدن سنگ ها و پیدایش خاک، جغرافیا، رشد آموزش زمین شناسی، ش ۲۰-۲۹. مقصودی، مهران، خوش اخلاق فرامرز، حنفی علی، روستا ایمان، ۱۳۸۹، پهنه بندی فرایندهای هوازدگی سنگ ها بر اساس مدل های پلتیر در شمال غرب ایران، پژوهش های جغرافیای طبیعی (پژوهش های جغرافیایی) زمستان ۴۲ (۷۴): ۳۵-۴۶.

مهدی آبادی، ملیحه، ۱۳۷۶، عوامل موثر در تخریب آثار صخره ای، مجموعه مقالات نخستین همایش حفاظت و مرمت آثار تاریخی و تزئینات وابسته به معماری ۴ تا ۸ اسفند ۱۳۷۵، به کوشش: رسول وطن دوست ناشر: دانشگاه هنر، پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی. ۴۱۴-۴۲۴.

مهدی آبادی، ملیحه، ۱۳۷۶، بررسی و شناخت آسیب های: کتیبه داریوش بیستون، مجله اثر ش. ۲۸. ۶۱-۷۱. نظری، فرهاد، دوستانی، سعید، ۱۳۸۳، پژوهشی در معادن سنگ معبد آناهیتا کنگاور، مجله اثر، ش. ۴۲-۵۲، ۴۳-۶۴. هراتی، روح الله، حسین زاده، سید رضا، ۱۳۸۶، بررسی هوازدگی سنگ های نمای ساختمان در کلان شهر مشهد، تحقیقات جغرافیایی زمستان ش. ۲۲. دوره ۴، ش. پیاپی ۸۷. ۱۴۵-۱۶۶.

هراتی اردستانی، ناهید، ۱۳۸۳، بررسی آسیب های وارده کاربرد ملات ماسه سیمان در مرمت آثار سنگی تخت جمشید، گاهنامه تخصصی انجمن علمی مرمت، دانش مرمت، بهار ۸۳، پیش ش. ۱۳-۲۲.

هراتی اردستانی، ناهید، ۱۳۸۴، بررسی تاثیرات ملات ماسه و سیمان در مرمت آثار سنگی محوطه میراث جهانی تخت جمشید، مجموعه مقالات هفتمین همایش حفاظت و مرمت اشیا تاریخی و فرهنگی و تزئینات وابسته به معماری ۱۴-۱۶ آذرماه، ۱۳۸۴، به کوشش رسول وطن دوست، تهران: پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی.

هراتی اردستانی، ناهید، عابد اصفهانی، عباس، ۱۳۸۷، بررسی تاثیرات ملات ماسه و سیمان در مرمت آثار سنگی محوطه میراث جهانی تخت جمشید، دو فصلنامه مرمت و پژوهش ۱۳۸۷، ۷۹-۸۴.
هرمزی، احمد، ۱۳۶۷، گزارشی از فرسایش سنگ در آثار باستانی فارس، اثر، ش. ۱۵ و ۱۶، پاییز و زمستان. ۱۲۰-۱۶۳.

استانداردهای ملی ایران در مبحث سنگ‌های ساختمانی

واژه نام‌های سنگ‌های تزئینی و نما، ش. استاندارد ۸۲۲۸، سال تدوین: ۱۳۸۴.
سنگ‌های تزئینی و نما، تعیین مقاومت خمشی، روش آزمون، ش. استاندارد ۸۲۲۹، سال تدوین: ۱۳۸۴.
مصالح ساختمانی، تعیین مقاومت سایش در اثر رفت و آمد با استفاده از دستگاه سایش تیبر، ش. استاندارد ۸۲۳۰، سال تدوین ۱۳۹۰.
مصالح ساختمانی، روش‌های تعیین تاب گسیختگی فشاری و خمشی مصالح سنگی، ش. استاندارد ۶۱۷، سال تدوین ۱۳۷۵.

مصالح ساختمانی، تعیین ضریب گسیختگی، ش. استاندارد ۵۶۹۷- سال تدوین: ۱۳۸۹.
مصالح ساختمانی، بررسی سنگ نگاری سنگ‌های ساختمانی، ش. استاندارد ۱۳۲۳۴، سال تدوین: ۱۳۸۹.
سنگ‌های ساختمانی، تعیین مقاومت در برابر پیر شدگی ناشی از شوک حرارتی، روش آزمون، ش. استاندارد ۱۳۲۲۹، تاریخ تدوین ۱۳۸۹.

سنگ‌های ساختمانی - تعیین مقاومت در برابر تبلور نمک - روش آزمون، ش. استاندارد ۱۳۲۳۰، تاریخ تدوین ۱۳۸۹.
سنگ‌های ساختمانی - تعیین انرژی گسیختگی - روش آزمون، ش. استاندارد ۱۳۲۳۱، تاریخ تدوین ۱۳۸۹.
سنگ‌های ساختمانی - تعیین مقاومت در برابر پیری با فعال کردن دی‌اکسید سولفور (SO_2) در حضور رطوبت - روش آزمون، ش. استاندارد ۱۳۲۳۲، تاریخ تدوین ۱۳۸۹.

سنگ‌های ساختمانی، تعیین مقاومت فشاری روش آزمون ش. استاندارد ۵۶۹۸، تاریخ تدوین ۱۳۸۹.
سنگ‌های ساختمانی، تعیین جذب آب و وزن مخصوص، روش آزمون ش. استاندارد ۵۶۹۹، تاریخ تدوین ۱۳۹۰.
سنگ‌های ساختمانی، بازرسی و تعمیر سنگ‌های ساختمانی بیرونی دیوارها و نماهای آجری، ش. استاندارد ۱۳۲۳۵، تاریخ تدوین: ۱۳۸۹.

سنگ‌های ساختمانی - سنگ لوح، تعیین جذب آب - روش آزمون، ش. استاندارد ۱۴۲۱۲، تاریخ تدوین ۱۳۹۰.
سنگ‌های ساختمانی - سنگ لوح، مقاومت در برابر هوازدگی - روش آزمون، ش. استاندارد ۱۴۲۱۵، تاریخ تدوین ۱۳۹۰.
سنگ‌های ساختمانی - سنگ لوح، آزمون خمشی سنگ لوح (بار شکست، ضریب گسیختگی، ضریب کشسانی) - روش آزمون، ش. استاندارد ۱۴۲۱۷، تاریخ تدوین ۱۳۹۰.

مصنوعات سنگی، تعاریف و طبقه‌بندی، ش. استاندارد ۱۴۷۰۴، سال تدوین: ۱۳۹۱.
مصالح سنگ طبیعی تعیین مقاومت در برابر یخ‌زدگی، روش آزمون، ش. استاندارد ۱۴۹۵۹، تاریخ تدوین فروردین ۱۳۹۲.

تعیین مقاومت سایشی پوشش‌های آلی به وسیله ساینده تابر، روش آزمون، ش. استاندارد ۱۴۹۸۰، تاریخ تدوین فروردین ۱۳۹۲.

سنگ طبیعی - تعیین سرعت انتشار صوت - روش آزمون، ش. استاندارد ۱۶۰۱۵، تاریخ تدوین: فروردین ۱۳۹۲.
سنگ طبیعی - تعیین ضریب انبساط حرارتی خطی - روش آزمون، ش. استاندارد ۱۶۰۱۶، تاریخ تدوین: فروردین ۱۳۹۲

سنگ‌های ساختمانی، روش تعیین تاب فشاری مصالح سنگی - روش آزمون ش. استاندارد ۶۶۵، تاریخ تدوین ۱۳۷۲
 سنگ‌های ساختمانی - تعیین ضریب الاستیسیته خمشی - روش آزمون ش. استاندارد ۱۳۲۳۳، تاریخ تدوین ۱۳۸۹.
 سنگ‌های ساختمانی، گرانیته، ویژگی‌ها، ش. استاندارد ۵۶۹۴، سال تدوین: ۱۳۸۹.
 سنگ‌های ساختمانی، سنگ آهک، ویژگی‌ها، ش. استاندارد ۵۶۹۵، سال تدوین: ۱۳۸۹.
 سنگ‌های ساختمانی - تراورتن - ویژگی‌ها، ش. استاندارد ۱۳۲۴۷، تاریخ تدوین ۱۳۸۹.
 سنگ‌های ساختمانی، مرمریت، ویژگی‌ها، ش. استاندارد ۵۶۹۶، سال تدوین: ۱۳۸۹.
 سنگ‌های ساختمانی - بررسی سنگ‌نگاری سنگ‌های ساختمانی - راهنما، ش. استاندارد ۱۳۲۳۴، تاریخ تدوین ۱۳۸۹.
 سنگ‌های ساختمانی - بازرسی و تعمیر سنگ ساختمان بیرونی دیواره‌های آجری و نماها - راهنما ش. استاندارد ۱۳۲۳۵،
 تاریخ تدوین ۱۳۸۹.

علایم ترسیمی برای نقشه‌ها و مقاطع زمین شناسی (علایم سنگ‌های رسوبی)، ش. استاندارد ۷۱۹، سال تدوین ۱۳۷۵.
 علایم ترسیمی برای نقشه‌ها و مقاطع زمین شناسی (علایم سنگ‌های آذرین)، ش. استاندارد ۹۶۲، سال تدوین ۱۳۷۵.
 علایم ترسیمی برای نقشه‌ها و مقاطع زمین شناسی (علایم سنگ‌های دگرگونی)، ش. استاندارد ۹۶۴، سال تدوین
 ۱۳۷۵.

منابع بخش نخست کتابشناسی

پیرنیا، محمد کریم، ۱۳۸۱، مصالح ساختمانی (آزند، اندودف آمود)، تالیف، تدوین و تعلیق: زهره بزرگمهری: تهران:
 سازمان میراث فرهنگی کشور (پژوهشگاه)
 حجت، مهدی، ۱۳۷۶، میراث فرهنگی در ایران و سیاست‌هایی برای یک کشور اسلامی، انتشارات سازمان میراث
 فرهنگی، چاپ اول

رازانی، مهدی، ۱۳۸۹، بررسی بنیان‌های مرمت در ایران (با نگاهی به خانه تاریخی داوید نخستین مدرسه‌ی مرمت در
 جلفای اصفهان، گنجینه، کتاب تخصصی علمی - پژوهشی هنرهای ایرانی و اسلامی، فرهنگستان هنر، کتاب چهارم.
 کام بخش فرد؛ سیف الله، ۱۳۵۵، معبد آناهیتا و تاق گرا - کاوشها و بازسازی‌ها ویژگی اثر: گزارش‌های چهارمین مجمع
 سالانه کاوش‌ها و پژوهش‌های باستان شناسی در ایران، انتشارات مرکز باستان شناسی ایران
 عودباشی، امید، ۱۳۸۴، نگاهی به تعمیرات سنگ در دوره هخامنشی بر پایه مبانی نظری مرمت، مجموعه مقالات
 هفتمین همایش حفاظت و مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی و تزئینات وابسته به معماری ۱۴-۱۶ آذرماه، ۱۳۸۴، به
 کوشش رسول وطندوست، تهران: پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی.
 فیوضات، جاوید، ۱۳۸۲، فرهنگ دانستنی‌های علمی و عملی برای محافظت و ترمیم آثار هنری، تهران: وزارت فرهنگ و
 ارشاد اسلامی؛ سازمان چاپ و نشر کتاب.

معصومی غلام رضا، ۱۳۸۲، تاریخچه علم باستان شناسی در ایران، تهران: سمت
 مهدی آبادی، ملیحه، ۱۳۸۵، سنگ نگاره داریوش در بیستون و مرمت‌های هنگام ساخت آن، اثر، ش. ۴۰-۴۱، ۵-۱۵
 مجد، محمدقلی، ۱۳۸۶، آمریکا و ایلغار آثار باستانی ایران، ترجمه‌ی بهرام آجلو، تهران: کارنگ.
 مهدی نژاد، جمال الدین، ۱۳۷۴، آسیب شناسی سنگ‌های تخت جمشید و ارائه طرح مرمتی بر اساس ترکیبات جدید
 ملات سیمان آمیخته پوزولان و آهک، پایان نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی دانشگاه هنر
 اصفهان.

شیخ الاسلام، رضا، ۱۳۸۷، بررسی و امکان سنجی استفاده از سیمان‌های بهینه شده با میکرو سیلیس در مرمت آثار سنگی مجموعه جهانی پارسه - پاسارگاد، پایان نامه کارشناسی ارشد: مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

هراتی، ناهید، ۱۳۸۲، مطالعه شناخت و بهینه سازی ملات ماسه سیمان در مرمت‌های آثار سنگی تخت جمشید - مرمت یک قطعه از سنگ تاج طاووس کاخ صد ستون پایان نامه کارشناسی مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان.

هراتی اردستانی، ناهید، ۱۳۸۳ بررسی آسیب‌های وارده کاربرد ملات ماسه سیمان در مرمت آثار سنگی تخت جمشید، گاهنامه تخصصی انجمن علمی مرمت، دانش مرمت، بهار ۸۳، پیش شماره. ۱۳-۲۲.

هراتی اردستانی، ناهید، ۱۳۸۴، بررسی تاثیرات ملات ماسه و سیمان در مرمت آثار سنگی محوطه میراث جهانی تخت جمشید، مجموعه مقالات هفتمین همایش حفاظت و مرمت اشیاء تاریخی و فرهنگی و تزیینات وابسته به معماری ۱۴-۱۶ آذرماه، ۱۳۸۴، به کوشش رسول وطن‌دوست، تهران: پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی و فرهنگی.

هراتی اردستانی، ناهید، عابد اصفهانی، عباس، ۱۳۸۷، بررسی تاثیرات ملات ماسه و سیمان در مرمت آثار سنگی محوطه میراث جهانی تخت جمشید، دو فصلنامه مرمت و پژوهش ۱۳۸۷. ۷۹-۸۴.

یلدیز، آن بریت، ۱۳۵۱، بررسی و مرمت در تخت جمشید و دیگر اماکن باستانی فارس - افسر، کرامت الله تهران: سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران.

